

ÉPÍTÉSZETET TANULNI, ÉPÍTÉSZETET TANÍTANI

I Kerekasztal beszélgetés Cságoly Ferencsel oktatási tapasztalatairól

Az építészetoktatás témakörén belül rendezett tematikus délutánon az oktatást olyan oldaláról kívántuk vizsgálni és feltárni, melyről általában a szoros tantervek, a kötelező teljesítések és kari döntések meghozatala mellett keveset beszélünk. A központi kérdés az oktatók egyéni, tudatos, felelősségteljes tanító-nevelő munkájára koncentrált, fókuszpontban a személyességgel, a személyes hozzáállás fontosságával. A témában olyan vendéget volt célunk meghívni, aki személyes, több évtizedes oktatói tapasztalattal felvértezve az oktatással kapcsolatosan olyan gondolatokat fogalmazhat meg, melyek minden építészetet oktató számára hasznosítható értékekkel bírnak. Meghívott vendégünk Cságoly Ferenc volt, aki őszintén és nyíltan fogalmazta meg gondolatait és hozzáállását a témakörben. A beszélgetés legfontosabb momentumait kiemelve, egyfajta sűrített, rövidített kivonatban kitérünk az oktatók szerepköri sajátosságaira, tudatosított vagy tudatosítandó felelősségére, az építészet taníthatóságára és a személyes megismerés fontosságára.

A tárgyi tudásra, a stabil alapokra könnyebb építeni, vagy a nyitottság és a fogékonyság a fontosabb?

Nincs tárgyi tudás, gyakorlatilag az a fiatalember, aki idejön az építészkarra, semmit nem tud az építészetről. Nem azt mondom, hogy ez baj, ez így van. Az előképzésnek a hiányai miatt van így, a vizuális nevelés szinte teljesen hiányzik nálunk, ezért kell majd rajta változtatni egészen kiskortól kezdve, hogy ez egy sokkal tudatosabb döntés lehessen, és tényleg lehessenek alapok. Nem sajnálkozva mondom ezt, hanem egyszerűen tény, hogy a legalapvetőbb építészekről, a legalapvetőbb épületekről nincs ismeretük a gyerekeknek. Ez nem baj, mert egy másik szempontból egy óriási lehetőséget rejt, egy tabula rasa, így az üres vászonra bármit lehet rajzolni.

A nyitottság és a fogékonyság pedig persze, hogy fontos, de az mindenhol fontos.

Szükségszerű része-e a szakma elsajátításának egyfajta “pokoljárás”?

Hát persze. Ha a pokoljárásról ugyanazt értjük. Ha van valami nagy kudarcélmény. Ez olyan szempontból fontos dolog, hogy itt derül ki igazán, hogy valaki emberileg, lelkileg fogja-e bírni a gyűródést. Ez nem csak az építészetnél fontos, például József Attila a Medvetánc elejét azzal kezdi, hogy a dudásoknak is nagyon fontos, és ebből gondolom, hogy ha már a dudásoknak és az építészeknek is, akkor tágasabb a kör. Ennek semmi köze a szakmához, csupán csak annyi, hogy ha lelkileg elég erős valaki ahhoz, hogy a megpróbáltatások ellenére folytassa a dolgokat, és újra kedvet csiholjon önmagába, akkor bírni fogja.

Volt egy csomó ilyen tanszéki élményem, például a komplex zh-k alkalmával. Ott egy nap alatt kell valamit produkálni, és ez nem mindenkinek megy. Időnként egyébként nagyon tehetséges embereknek nem megy ez a hirtelen műfaj. És aki addig el volt kényeztetve, a korrektorok szerették, hirtelen produkál valami borzalmat. És akkor a korrektorok is nézik a tervet, és nem tudnak jót mondani. Majd a kritika hatására a gyerekekben egy világ omlik össze és hirtelen a gödör aljára kerül. És akkor fel kell tudni mosnia önmagát. Szóval ez nagyon kell, mert utána az élet ennél sokkal keményebb.

Ezzel a pokollal kapcsolatban egy megtanult tapasztalatom az, hogy akkor lehet valakit elküldeni a pokolba, vagy abba az állapotba, hogyha előtte megadtam neki azt a bizonyosságot, hogy én szeretem és támogatom, és ha ott van a pokolba, visszajöhet. Ezt sokszor nem kapják meg a hallgatók. Az tud fájni, amikor azt érzi az ember, hogy a megismerés igénye sincs meg. Tehát amikor úgy küldenek el, hogy nem hogy azzal nem foglalkoznak, hogy kijövök e onnan, de hogy azt sem tudják, hogy ki vagyok. Szerintem ez nagyon nagy felelősség.

Ezzel teljesen egyetértek. Az az igazság, hogy ebbe a hibába én is beleesetem sokszor. Vannak erre konkrét borzalmas élményeim, ezek nekem ugyancsak pokoljárások voltak. Amik később nagyon sokat segítettek abban, hogy hogyan kell viszonyulni a velem szemben ülőkhöz. Óriási tévedések vannak időnként, óriási hibák.

Vannak-e tanítható és nem tanítható részei az építészetnek?

Az építészetnek van olyan része, ami könyvből nem tanulható meg, de olyan része nincs az építészetnek, amit nem lehetne megtanítani. Az egy túl elvont dolog lenne. Mindent meg lehet tanítani. Csak attól függ, hogy kivel ülünk szemben, és milyen eszközt kell használni. Szerintem egy teljesen átlagos képességű embernek az építészeti tudás 90 %-át át lehet adni. És van 10 %, ami nem mennyiségi, hanem abszolút minőségi kérdés. Van-e benne ilyen irányú adottság, vagy nincs. Erről nem ő tehet. De azzal a 90 %-kal is boldogan lehet élni.

Az oktatásnak mi a funkciója, az oktatás révén lesz az építész, vagy az építésszé válásban az oktatás csak egy időszak, és csak utána teljeseedik ki? Gyakorlatilag az oktatásnak ebből a szempontból korlátozott lehetősége van?

Igen, ez abszolút így van. A zürichi ETH-nak a régi hivatásnyilatkozatában benne volt az, hogy az egyetem célja az, hogy mindenki számára egyenlő alapokat teremtsen az építész tudásban, amire később személyesen kinek-kinek a saját meggyőződése és elképzelése szerinti felépítmény rákerülhet. Ez szerintem egy becsületos, nagyon jó hivatásnyilatkozat. Magyarán ők 5 év alatt tisztességes alapokat tanítanak meg, és azt mindenkinek. És utána attól függően, hogy ki ki mellé kerül, ki milyen irodát alapít, ki kivel dolgozik, ki milyen szellemi közösségben mozog, erre ráépíthet. És ezt az ETH-n tanultak munkáit

figyelve tökéletesen teljesítik. Legalábbis régen ez így volt, amikor a nagyon komoly svájci építészgenerációk egymás után, mint a rakéták száguldottak ki az egyetemről. Egy építész egyetem nem hazudhatja magáról, hogy teljesen felvértezett embereket bocsát majd ki. Már csak azért sem, mert a gyakorlati részeket nem lehet egyetemi szinten megtanítani. Most csak a tervezésről beszélek. Hogy milyen egy építésziroda belső élete, hogyan kell művezetni, hogy kell szerződést kötni, hogy kell tárgyalni, milyen emberrel hogy kell tárgyalni, melyik etapban milyen emberrel hogy kell tárgyalni és így tovább. Ezek alapvetően fontosak, hogy ha valaki tényleg ebbe az irányba akar menni. Ezt hogyan tudná bárki megtanítani az egyetemen? És az ezért is logikus szerintem, mert a gyerekek nem hoznak semmit. Ez nem kárhoztatás, ez a tény. Így az 5 évben nem marad másra idő, csak az alapok megteremtésére, ha tisztességesen gondolkodik ez az egyetem. Ha nem képzel többet magáról, mint ami.

Van-e az építészkutatásnak csak megélhető, átélhető része?

Nem lehet teljesen egzaktá tenni a mi témánkat, hála Istennek. És akkor ennek a nem egzakt résznek az átadása, vagy a tanítása megsejtésszerű. Nagyon sokszor kell valamiféle tantusznak leesnie. Ezt szerintem mindenki átélte, amikor ült a korrektorával szemben, és egy mondat vagy egy rajz hatására megvilágosodik az ég. Ezek a megsejtések vagy ráérések löknek előre.

A tervezés oktatása tud-e személyre szabott lenni, vagy elkerülhetetlen az általánosítás?

Is-is. Mert ha adott ez a forma, ami itt a Műegyetemen van, hogy 240 diák jár egy évfolyamba, akkor óhatatlanul kell lennie olyan tárgyaknak, diszciplínáknak, amiknek az átadása előadás formájában történik. Ez csak általános lehet, ott nem lehet személyre szabottan érzékenynek lenni. De nyilvánvaló, hogy a lényegi része az személyes dolog. Azért is nagyon fontos ez a személyesség, vagy személyre szabottság, mert ahogy én látom – és nem akarok pesszimista hangot megütni, de tényleg így látom -, hogy az egyre inkább tömegesedő és egyre inkább individualizálódó társadalom, amiben élünk, az azt is jelenti, hogy személytelenné válik. És lehet érezni az embereken, nem csak itt az egyetemen, hogy minden ember kivétel nélkül vágyik arra, hogy őt szeressék, nagyon egyszerűen fogalmazva. Például itt az egyetemen, csak olyan picit dolog, hogy megjegyzzék a nevét. Ha valakire egy tanár a folyosón ráköszön név szerint, az boldogsággal tölti el, mert meg van különböztetve a tömegtől. Az ilyen apróságok is nagyon fontosak.

A személyesség csúcса természetesen a korrektorral való együttlét. Főleg, ha sikerül egymásra találni a hallgatónak és a korrektorának, ha egy húron tudnak pendülni. Ez az egyik véglet, ez nagyon személyessé tehető. Mondjuk egy jó korrektor én szerintem teljes erejével törekszik arra, hogy megismerje azt a másik embert, aki vele szemben ül. Ez a fő feladata. Második feladata az, hogy az adott tervben segítsen neki. Igazából úgy tud segíteni neki, ha megismeri őt, és az alapján segít neki, hogy ő milyen. Tehát ez a

személyesség egyik véglete. A másik picike személyesség, hogyha ráköszön valaki a folyosón a hallgatójára. E között a kettő között rengeteg fokozat van, átéltem nagyon sok ilyen fokozatot, de mindegyiknek az a lényege, hogy mindenkiben benne van a vágy arra, hogy őt személyesen, egyedül szeressék. Ez nyilvánvaló. És minél inkább individualizálódik egy társadalom, annál inkább vágya ez az egyes embernek. Volt egy olyan időszak, hogy megőriztem a naptáraitam. Be volt osztva a naptáramban 1 óra négy negyedóra, és ebben a negyedórán jöhetett egy gyerek beszélgetni velem. Az egész napom így volt beosztva. Vagyis egy nap alatt tudtam beszélgetni 30-40 gyerekkel. Nagyon-nagyon sok gyerekkel beszélgettem, főleg a tervek kapcsán, de aztán előfordult az is, hogy beleláttam, hogy itt valami nagy probléma van. Sokszor ajánlottam akár még pszichiátert néhány gyereknek, vagy a szüleiknek leginkább. Vagy a terve volt olyan reménytelen, hogy éreztem, hogy ez nem tervezési kérdés, hanem sokkal inkább valami emberi kérdés. És akkor próbáljuk megbeszélni. Természetesen, ha hajlandó erre, én nem erőltethetek semmit, az nem vezet semmi jóra. Annyi szerencsétlen életpályát ismertem meg ezekben a kis negyedórás beszélgetésekben, hogy az valami elképesztő. Ha nagy átlagban kellene beszélnem, akkor a zsúfolásig betelt naptáramnak mondjuk legalább a harmadában valami nagyobb emberi probléma volt felfedezhető. Ezeket vagy tükrözték a tervek, vagy konkrétá váltak a beszélgetések alatt. Csak az a baj, hogy amit most már tapasztalatból tudok, azt most nem kezdek el újból, ifjan. Fiatalkoromban elkövettem nagy hibákat. Most már tudnám sokkal több türelemmel és szeretettel kezelni a dolgokat. És a lényegre koncentrálni. A terv az egy eszköz. A lényeg az, aki szemben ül velem. Ez most patetikusnak hangzik, de tényleg így gondolom.

Tanulható-e az építészet személyes beszélgetések nélkül?

Nem. Legalábbis csak egy kis szelet tanulható meg e nélkül, az egzakt, objektív része. Nem bírom elképzelni, hogyan lehetne megtanulni személyes beszélgetések nélkül.

Vannak-e jellemző lépcsőfokok az építészeti szemlélet kialakulásában?

Vannak, de ezek nagyon személyfüggőek. Néhányat megfigyeltem annakidején magamon is és a hallgatókon is. Például, hogy a végzés után pár év - de ez lehet 1-2 év vagy akár lehet 10 is - van egy olyan felszabadult, örömteli fázis – nem merek általánosítani -, hogy mindent meg tudok tervezni. Mert ilyenkor az ember annak örül, hogy felszabadult az egyetemi képzés satupofái közül, kiszabadult.

A lényeg az, hogy van egy felszabadult szakasz, és ez körülbelül egybeesik azzal a szakasszal, amikor tiszta, steril megfogalmazásokra törekednek az építészek. Ahogyan beszélgettem emberekkel, sok mindenki átesett ezen, szintén a pályakezdés időszakában, vagy az egyetem utolsó éveiben. Szerintem ez párhuzamban van azzal, hogy a fiataloknak is van egy ilyen szakasza, hogy tiszta mondatokat szeretne és tiszta válaszokat is vár. Valamiféle alapvető egyszerű tisztaságra vágyik, rendezni a dolgokat valami

tiszta mintázat mentén. Ilyenkor már néha túlzottan sterillé válik egy-egy terv, de ez egyáltalán nem baj. Ahogy mondani szokták, az ellentétpárok két végét meg kell tapasztalni. Nagyon sok ilyen ellentétpár működik párhuzamosan, a sterilnek is megvan a maga ellentéte. Ki lehet tapogatni azokat a személyes végleteket, amik között aztán rendezni fogom a saját életemet és tevékenységemet. Minél szélesebb spektrumban tapogatom ki ezeket az ellentéteket, annál nagyobb területet jelölök ki elvileg magamnak, mint territórium.

A hibákra való rámutatás, kritika vagy a jó kiemelése vezethet eredményes munkához?

Nekem a gyereknevelés kapcsán abszolút biztos tapasztalatom, hogy egy dicsérő szóval sokkal többet lehet elérni, mint 100 korholó szóval. Ennek ellenére kell a kritika, meg a hibákra való rámutatás. Ebben tévedtem én nagyon sokat életemben korrektorként. Olyan óriási nagyokat, hogy tényleg könnybe lábad még most is a szemem... pokoljárás. Utána, amikor rájöttem ezekre, próbáltam kikerülni, hogy nehogyan elkövessék még egyszer ugyanazt, belém égett teljesen. Például én cikizős voltam. Utólag visszanezve, a 70-80-as években ez a cikizés sokkal jobban átítatta az értelmiséget, mint mondjuk most. Nyilván megvolt a maga oka. Elmesélek egy ilyen nagy baklövést. Tényleg fiatal voltam, a 70-es években volt. Olyan volt a korrekció, hogy szembe ült velem egy ember, akit korrigáltam, és aki még az én kis csoportomba tartozott, az ott ült körülöttünk és mindenki meghallgatta a másik korrekcióját. Egy lány ült velem szemben, akit én cikiztem. Én azt éreztem, hogy nagyon humoros srác vagyok, és hallottam, hogy a többiek, akik ott ülnek, azok időnként nevetgélnek azon, ahogy én cikizem azt a tervet. Egyszer csak felnéztem, és a lánynak csorgott a könny a szeméből. Nem sírt, nagyon fegyelmezett volt, csak csorgott a könnye. Én ott rögtön megsemmisültem, meghaltam, porig égtem. Borzalmas érzés volt. Elképzelhetitek, hogy mennyire volt borzalmas érzés, ha most is libabőrös leszek. Annyira belém égett, hogy ezt utána soha többet nem tettem. De volt még ilyen tanulási esemény, amikor szemben ülő ember károsodása révén vettem észre, hogy mit is csinállok. Szóval a kritikával csak nagyon finoman szabad bánni. A szeretetteljes kritikát megértik az emberek, csak ehhez egy jó kapcsolatnak kell előtte kialakulnia.

Mivel lehet, érdemes terelgetni a hallgatókat, ha látszik, hogy nem találják az útjukat?

Ez egy jó kérdés, mert az nagyon sokszor előfordul mindenkivel, hogy begörcsöl. A begörcsölésnek az a jellemzője, hogy egyrészt úgy érzi, hogy nincs ideje, nulla idő alatt kellene kitalálnia a jó megoldást. Rengeteg ötletet felvillant, de ő maga is tudja, hogy egyik sem az igazi, egyik rosszabb, mint a másik. Még jobban begörcsöl, és még kevesebb ideje maradt kitalálni a jó ötletet. És így tovább. Ez egy örvény. Ilyenkor mit lehet tenni? Egyetlen egy dologra lehet koncentrálni. Meg kell szabadítani a görcstől, ettől a borzalmas örvényérvéstől. Ilyen helyzetekben próbáltam példákat mondani. Amikor valaki úszik és görcs áll a lábába. Ilyenkor meg kell fordulni, hanyatt feküdni a vízben és lebegni, ameddig a görcs ki nem

áll a lábából. Erre próbáltam rávenni a gyerekeket is, hogy ne foglalkozunk a tervvel, legközelebb csak egy hét múlva. Addig pedig ígérje meg, hogy semmit nem foglalkozik vele, egy vonalat nem húz. Ehelyett olvasson egy könyvet, ami feldobja, menjen el moziban, mászkáljon a barátaival. Csináljanak bármit, csak a tervükre ne gondoljanak. Sajnos ez leginkább nem szokott sikerülni, mert ez a görcs mélyen beleég az emberbe, nehéz hirtelen ellazulni. De ez a lehető legjobb megoldás. Nem szabad újabb ötleteket rázúdítani, hogy majd én kitalálom, hogy neki mi a legjobb, azzal csak a görcsöt fokozom. Ilyenkor olyan dolgokat meséltem a gyerekeknek, ami velem megtörtént. Hányszor volt olyan, hogy egy pályázati beadás előtt egy héttel kidobtuk mindent a kukába. De egy hét alatt egy teljesen újat lehetett készíteni, ami úgy folyt ki az emberből, mint egy vízesés, és ez egy jó élmény. Ilyen elakadás esetén nem építészeti megoldás kell, hanem el kell lazulni, teljesen mást kell csinálni. Ha egy kicsit is ismered azt, aki szemben ül veled, talán kitalálod, hogy mi kellene neki ilyenkor.

Karunk oktatói jobb, ha építészként viselkednek, és példa alapján közvetítik a hallgatóság felé az építészetet, vagy felelős pedagógusi szerepkört is be kell, kellene tölteniük?

Itt a karunk szerintem nincs egy pedagógus sem, itt építészek és szakemberek vannak. Itt nem oktatói, hanem nevelő munka kellene, hogy folyjon. A nevelés egy fokozattal magasabban van, mit az oktatás, az én véleményem szerint. Az oktatás az valamiféle tematikára vonatkozik. De a nevelés azért magasabb rendű, mert neveléssel alkalmasabbá lehet tenni a gyerekeket arra, hogy ezt a sok mindent befogadják. Ez nem manipuláció, hanem csak emberileg alkalmassá lehet tenni rengeteg olyan emberi dologra, amin én már átmentem, és tudom, hogy ő is át fog menni rajta. És ezt meg szeretném könnyíteni neki. Nem tudom pontosan megítélni, hogy pedagógusként viselkedni mit jelent, mert nem végeztem soha pedagógiát. De saját megérzéseimre vagy tapasztalataimra alapozva mondom, hogy a nevelés sokkal magasabb rendű, mint az oktatás.

A beszélgetés során olyan rejtett momentumai kerültek elő az építészettanításnak, melyek elsősorban emberi és nem szakmai szempontúak, de szervesen hozzátartoznak az építészeti tudás átadásához. A személyes megszólítás, az egy az egyes konzultációs folyamat, az abban való kölcsönös egymásra figyelés és közös megoldások keresése, és az egyes személyek megismerése elengedhetetlen eszközei az építészeti gondolatok átadására és befogadására, szemléletmód formálására még egy nagy létszámú képzés esetén is.